

Srdan Šarović

TVORAČKA ISTINA OSEĆANJA

APSTRAKT: Rad je posvećen neposrednom iskustvu živih osećanja u obuhvatu umetnik-delo-saučesnik, gde je delo mesto „zagrljaja”. Temi pristupam polazeći od ličnog iskustva i načina postupanja u umetnosti, iz kojih se pokazuje da je priroda osećanja u vezi sa delom tvoračka. Osećanja probuđena i živnuta umetničkim delom su načini učestvovanja u njegovoj samostojnoj istini, a ne prosta umno-telesna stanja ili odraz potreba publike. Stoga, tvoračka istina osećanja pripada delu; kako potiču iz istog porekla kao i delo, ona ne zavise od umetnika. Osećanja u vezi sa delom tvoračka su zbog svog porekla: ako su osećanja odvojena od tvorenja i umetnika, ako su odraz projekcija posmatrača ili su proizvod kulturnog sistema, ona su lažna.

KLJUČNE REČI: tvorenje, osećanja, istina, delo, umetnik.

Estetskim emocijama i estetskom doživljaju u ovom radu pristupam s obzirom na umetnost, odnosno umetničko delo. Tačnije, usmerenje ovog izlaganja tiče se prirode osećanja povezanih sa delom, za koju smatram da je tvoračka, odnosno da se mora osvetliti i razumeti polazeći od stvaranja umetnosti. Delo je mesto okupljanja i združivanja, kojim su obuhvaćeni i umetnik i posmatrač-saučesnik; neposredno iskustvo živih osećanja koja ono probuđuje je tema ovog rada. Njoj pristupam iz ugla umetnika, prateći tvorenje umetničkog dela i svedočeći o njemu. U tom smislu, rad je izraz promišljanja ličnog iskustva i načina postupanja u umetnosti.

Kako osećanja u vezi sa delom ističu iz samog dela, odnosno njegove samostojne i nesvodive istine i smisla, poreklom upravo iz tvorenja, tako otuda mora da ishodi i promišljanje tih osećanja (Кандински 2015: 99). Estetika se, međutim, po pravilu ne usmerava ka tvoračkoj istini dela; utoliko se, prema mom sudu, ona i ne bavi osećanjima u vezi sa delom. Umesto toga, estetika se zadržava u sopstvenom polju i bavi se teorijskim derivatima koje sama proizvodi, pojmovima i analizama koji pre skrivaju, nego otkrivaju prirodu tvoračkih osećanja. Da bi se zaista bavila osećanjima vezanim za delo, estetika bi morala da delo sluša i prati.

Umetničko tvorenje i osećanja

Onako kako je formulisana, tema skupa - *emocionalna komponenta estetskog doživljaja* – pretpostavlja bar dve tvrdnje: 1) da u iskustvu umetničkog dela postoji emocionalna komponenta, ali i 2) da je ona samo deo tog iskustva, te da pored nje postoji i racionalna komponenta. Priroda iskustva dela i sa delom tako je temom unapred zacrtana, pa se njeno promišljanje usmerava prema već zadatim linijama. Shodno njima, a budući da iskustvo sa delom pored osećanja obuhvata i razum, pretpostavlja se i da se to iskustvo, pa i delo samo, mogu racionalno odrediti, definisati, analizirati (Freeman 2012: 27-28, 37). Estetika time sebi obezbeđuje predmet istraživanja. Čak i ako se osećanja u vezi sa delom, u ovoj koncepciji, ne mogu do kraja razumom obuhvatiti, on na njih može bar delimično uputiti, analizom i fragmentovanjem (iskustva) dela (Sleinić 2003: 102-103). Osećanja su, tako, ono što ostaje kada se izdvoji racionalna komponenta tog iskustva.

Racionalnim putem se, ipak, dolazi samo do umetnika i njegovog svedočenja. Posmatran racionalno, proces tvorenja od dela vodi ka umetniku, a iza njega i dalje; tu, pak, racionalna analiza završava u nepoznatom, te se mora vratiti ka umetniku i njegovom svedočenju. Umetnik je, naime, taj putem kog delo dolazi do pojavnosti, a tek tako ono može da izaziva osećanja. Umetnik je onda prvi koji ima uvid u osećanja vezana za delo; on može da posvedoči o njihovom pravom karakteru, o tome otkuda ona proističu i kako se odnose sa delom. On je i taj koji može da kaže da li pored osećanja delo obuhvata racionalnu komponentu, to jest, na koji se način uspostavlja smisao dela – racionalno ili kroz osećanja – kako za umetnika samog, tako i za posmatrača.

Prema tome, lično svedočenje umetnika o nastanku i pojavljivanju dela ključno je i za njegovo promišljanje. A moje svedočenje je sledeće: tvoračko umetničko delo nastaje na neobjašnjiv način, iz nepoznatog i nesaznatljivog. Umetnik učestvuje u njegovom nastanku tako što sadejstvuje sa tvoračkim silama koje mu isporučuju istinu dela i dolaze van njegove volje i namere (Šarović 2021: 163). Delo je, dakle, izobraženje i pojavljivanje tvoračkih sila trudom umetnika, ali u konačnici ono nije izraz *njegovih* znanja i ideja – pa ni *njegovih* osećanja. Dovođeno delo, tako, ima samostojnu i sopstvenu istinu, smisao i značenje; upravo one koji tvoračkim silama i sadejstvom umetnika ishode ka delu i kroz njega.

Osećanja u vezi sa delom, stoga, najpre se tiču umetnika. Ipak, ma koliko da je umetnik jedno sa njima, da je njima izložen i zahvaćen, ta osećanja *nisu samo njegova* – ona suštinski pripadaju delu, a ne (samo) umetniku. Kako on nije krajnji izvor i određište istine dela, ova osećanja ne potiču od umetnika. Ako bi poreklo dela bilo izražavanje osećanja (i stavova) umetnika, njihovo oblikovanje i prevođenje u umetnički oblik, onda bi umetnik potpuno samostalno konstituisao smisao dela. Kada bi bilo tako, delo bi za umetnika bilo samo instrument, oruđe iskazivanja i potvrđivanja njegove volje, znanja, projekcija i potreba (Schechter 2008: 28-29).

Osećanja probuđena i živnuta delom, međutim, ne ishode od umetnika, već im je poreklo u istom nesaznatljivom i nepojmljivom prostoru iz kog se umetniku dodeljuje istina o delu. Tačnije, tu dodeljenu istinu dela umetnik *oseća* - kao nuždu tvorenja, kao smisao dela, kao poziv na koji tvorenjem odgovara. Osećajući je, umetnik se priklanja tvoračkim silama sa kojima tvoreći sadejstvuje, pa je nastanak dela, bar sa njegove strane, u celosti određen i usmeren osećanjima koja donosi istina dela. Osećanja u vezi sa delom stoga su *tvoračke prirode*, neraskidivo spletena sa njegovom suštinom i tvorenjem, izraz iste istine iz koje delo nastaje i koju projavljuje. Tvoračka osećanja, dakle, pripadaju delu i njegovom smislu.

Stoga o živim osećanjima probuđenim delom opravdano može da govori pre svih umetnik, i to poštujući njihovu tvoračku prirodu. Tvoreći, umetnik je u jednom obuhvatu sa tvoračkim silama, istinom i delom, pa se u tom obuhvatu i javljaju njegova osećanja; kako učestvuje u nastanku dela i svedoči načinu tvorenja, on jedini i može da ih sagleda kao tvoračke. Iskustvo tvorenja, dakle, pokazuje da su tvoračka osećanja načini učestvovanja u proishođenju istine dela; ona su, samim tim, nepojmljiva i nepredvidiva. Ova osećanja se, time, racionalno ne mogu ni opisati ni analizirati: kao i samo delo, ona izmiču bilo kakvom ograničenju i jednoznačnosti. Tako, ako uopšte želi da govori o iskustvu tvorenja, umetnik svedoči, poput duhovnika.

Baš stoga, tvoračka osećanja pripadaju delu, a ne umetniku: istina i smisao dela prevazilaze razum i znanje, i mogu se samo osetiti, jer nemaju granica, kao ni osećanje. Pošto je svako delo projavljivanje tvoračkih sila u meri koja je data umetniku, svako ima svojstveni, potpuni, zaokruženi smisao i istinu, koji se ne mogu razumeti drugačije do načinom na koji su izobraženi (Dillenberger 2004: 220); razumeti ih znači osećati ih. Tvoračka istina – isporučena istina jedinstvenog i sveobuhvatnog dela – umetniku je data samo jednim delom, u meri u kojoj može da je primi; ali i merom preko toga, kako bi se njegovim trudom u tvorenju prelila ka delu. Držeći delo i umetnika u ravnoteži, u delu ta istina, pak, ishodi potpuno i celovito, pa tako prosijava i ka posmatraču. Upravo stoga ona izmiče određivanju i ograničenju. Iako je sasvim osobeno prema svom izobraženju, svako tvoračko delo projavljuje istu jedinstvenu istinu, a zahvatiti je shodno delu može se samo učestvovanjem u njoj.

Iskustvo dela, stoga, nema svoju racionalnu i emotivnu komponentu; ono nije fragmentovano i razdeljeno. To iskustvo je u celosti određeno (tvoračkim) osećanjima. Upravo ona otkrivaju i pokazuju istinu, smisao i značenja kakva saopštava delo; njima otvoreno mišljenje prevazilazi okvire razuma i nije podložno analizi ni kvantizovanju. Štaviše, takvo mišljenje i razumevanje su tvoračkog karaktera koliko i osećanja kojima pripadaju, što znači da ona ništa ne tvrde i ne ograničavaju, ne razdvajaju i ne konače. Ako uopšte, oni se mogu izraziti samo saopštavanjem tvoračkog načina (umetničkog metoda) pripadnog delu. Potpuno razumeti taj tvorački način znači tvoriti u skladu s njim, primeniti ga u tvorenju nekog novog dela (Šarović 2021: 164-165).

Isti izvor imaju i osećanja koja se u susretu sa delom javljaju kod posmatrača: odgovor posmatrača na delo takođe je način na koji se tvoračka istina dešava i deluje. Susret posmatrača sa delom tako je podjednako učestvovanje u njegovoj tvoračkoj istini koliko i obuhvat umetnika sa njim, iako na drugačiji način; posmatrač je, stoga, *saučesnik*. Osećanja publike izraz su novog obuhvata, živog i tvoračkog sabiranja posmatrača i dela, a time i posmatrača i umetnika. Taj obuhvat, kao ni delom oživljena osećanja, takođe nije moguće ni predvideti, ni suspregnuti ili sprečiti; oni se svaki put javljaju samostojno, onako kako ih ispostavi istina dela.

Drugim rečima, ako je delo kod njega probudilo osećanja, posmatrač *saučestvuje* u istini dela i njenom proishođenju. Delo nije samo uzrok i „okidač” osećanja posmatrača, kao da bi ona mogla biti ma kakva, u zavisnosti od ličnosti, sklonosti i ukusa. Živa osećanja posmatrača u vezi sa delom, kao i kod umetnika, nisu prosto njegova, već suštinski pripadaju delu. Posmatrač će neposredno reagovati na delo, prihvatajući ga kao ono koje mu govori i koje ga priziva, koje za njega *jeste* (ili *nije*) delo (Crowther 2013: 16). Ipak, ako delo *jeste*, onda ono saopštava svoju istinu, a osećanja posmatrača su način na koji se on za takvu istinu otvara i njom biva zahvaćen. Ona su, dakle, određena delom i ne mogu biti bilo kakva, baš kao što ni razumevanje dela – odnosno, njegova interpretacija – ne može biti proizvoljna.

Tvoračka i netvoračka osećanja

Osećanja u vezi sa delom kod posmatrača su, tako, suštinski određena mestom i načinom njegovog začetka. Ako je delo tvoračko – ako postupak i način tvorenja umetnika ističe iz poetičkog impulsa, nužnosti duha koja pokreće stvaranje, delo će projavljivati tvoračku istinu, pa tako i ishoditi ka posmatraču. Osećanja probuđena i živnuta delom, nastala u obuhvatu sa njim, biće, stoga, tvoračka - načini učestvovanja u istini za posmatrača koliko i za umetnika. U obuhvatu umetnik-delo-posmatrač, delo je žiža sabiranja.

Međutim, ako je umetnički postupak razveden od poetičkog impulsa, dodeljene istine o delu i tvoračkih sila, onda i osećanja u doživljaju posmatrača moraju biti lažna. Ako je oportunistički, ideološki, marketinški, robno orijentisani poriv mesto začetka dela, osećanja će biti odvojena od tvoračke istine i stoga lažna – kako za umetnika, koji se sam udaljio od tvoračkih sila, tako i za posmatrača. Takva osećanja „u vezi sa delom” nisu tvoračka i ne potiču iz tvorenja, pa su utoliko razdvojena i od umetnika, a posmatrač je odsečen od *saučestvovanja*. Samim tim, ona nisu delom probuđena, iako se pogrešno takvim smatraju i proglašavaju.

Zapravo, ako je delo iz bilo kog razloga razdvojeno od umetnika i tvorenja, ono će iz perspektive posmatrača, bio on toga svestan ili ne, biti ograničeno na njega samog. Posmatrač tada postaje izvor i poreklo osećanja „u vezi sa delom”, a ta osećanja određena

su porivom ili potrebama samog tog posmatrača. U tom slučaju, delo postaje sredstvo nadražaja i otuda puki objekat. Doživljaj takvog objekta smatra se za povod nastanka osećanja koja pripadaju posmatraču i koja se pripisuju njegovom iskustvu dela, pa u krajnjem i delu kao njihovom uzroku (Sleinis 2003: 88-90). Ipak, ta osećanja su samo prividna posledica dela: ono je po strani i odvojeno od njih, te služi samo kao opravdanje - projektovani uzrok koji ih provocira. Pravi izvor je posmatrač.

Tako se i smisao dela za posmatrača konstruiše naknadno, nezavisno od dela i prema reakciji onog ko ga doživljava. Ako ima osećanje, posmatrač ceni da mu delo govori, te ono za njega ima smisao i vrednost, ali samo u onoj meri i na način koje diktira to osećanje. Važi i obrnuto – ako osećanja nema, delo posmatrač ceni kao objekat nerazumljiv i bez glasa. O smislu i istini dela se, tako, odlučuje van njega, a prema „estetskim” osećanjima koja ono uspeva ili ne uspeva da izazove. Čak i ako je upoznat sa nekim interpretacijama dela, bez osećanja koja mu pripisuje posmatrač će delo smatrati manje vrednim ili bez vrednosti uopšte; to svedoči o izlišnosti interpretacije, o nemogućnosti da se istina i smisao dela uspostave racionalno vođenim tumačenjem.

Zapravo, takva „estetska” osećanja su lažna – ona su samo izraz zadovoljenja potreba posmatrača preobučenih u emotivni narativ. Ona nisu posledica susreta sa delom, već su projektovana u delo (Freeman 2012: 56-57). Takva osećanja nesumnjivo postoje i posmatrač ih zatiče kao deo svog iskustva. Ipak, on ih pogrešno tumači i označava kao osećanja probuđena delom, a stoga što pogrešno sudi o delu kao objektu bez samosvojnog smisla, to jest, kao spoljašnjem podsticaju nadražaja. Ako potrebe i porivi posmatrača nalaze ispunjenje kroz nadražaj, onda je reakcija pozitivna i zadovoljava. Te potrebe i porivi, zadovoljenje ili njegov izostanak, za posmatrača konstituišu smisao dela, a on ga potom projektuje natrag ka delu i shodno tome vrednuje.

Kakva osećanja mogu biti ako je delo razvedeno od umetnika, dakle? Perverzna. Pa čak i ako je delo vezano za umetnika, a podređeno projekciji potreba posmatrača, osećanja su jednako lažna. Šta ako potreba smera ka umetniku? Ako je umetnik poželjan? Da li je onda delo poželjno po sebi, ili kroz umetnika? Da li je umetnik poželjan zbog svog dela? Šta ako umetnik nije poželjan? Da li to znači da ni delo nije poželjno?

Poreklo osećanja u vezi sa delom je, stoga, ono što ih čini istinskim. Osećanja koja delo probuđuje i oživljava samo su ona čija je priroda tvoračka, koja pripadaju istom obuhvatu tvoračkih sila i dela, umetnika i posmatrača-saučesnika, u kom i kroz koji se pojavljuje samostojna istina dela. U obuhvatu umetnik-delo-posmatrač, delo je mesto „zagrljaja”, a posmatrač saučesnik. U suprotnom, osećanja mogu biti pripisana delu i označena kao estetska, ali su lažna i zapravo ne pripadaju delu; posmatrač oseća sebe.

To se može desiti na dva načina. Najpre, ako ni delo nije pravo tvoračko delo – ako nije nastalo tvorenjem, već konstruisanjem iz oportunističkih razloga, prema ciljevima, vrednostima, tendencijama i idejama nametnutim iz vladajućeg sistema kulture (Шаровић 2021: 104-105). Takvo „delo”, odnosno *ne-delo*, proglašeno umetnošću

silom kulturnog sistema (Dickie 2002: 93, 99), ne može da izazove istinska tvoračka osećanja, već samo nadražaje i ispunjenje potreba posmatrača. Te potrebe jednako su konstruisane unutar komercijalizovanog kulturnog sistema koliko i ne-dela koja ih zadovoljavaju, pri čemu se i posmatrači oblikuju kao korisnici i uživaoci proizvoda na tržištu kulture. Delo je, onda, mesto zadovoljenja potreba za novcem lažnog umetnika i potreba za nadražajem lažnog saučesnika.

Sa druge strane, lažna osećanja u vezi sa delom nastaju i kada posmatrač, iako u susretu sa istinskim tvoračkim delom, odbija da ga takvim uvaži, ne učestvuje u istini dela, i njegov smisao traži u sopstvenim reakcijama i znanju. Ako delo nije rađeno iz oportunitizma i ka konjunkturi, ako njegov začetak nije marketinški i robno orijentisani poriv - ako je delo otisak duše umetnika, a posmatrač mu pristupa kao objektu i sredstvu nadražaja, na delu je perpetualno silovanje i uniženje kako umetnika, tako i dela.

Ako delo za posmatrača nije vezano za umetnika i tvorenje, ako se on ne otvara za tvoračka osećanja koja pripadaju delu i svedoče istini koju ono proglašuje, osećanja koja će iskusiti neće biti delom oživljena. Zapravo, ako se u susretu sa delom posmatrač ne odriče sebe, odnosno svojih već postojećih stavova, tvrdjenja, ideja, znanja, očekivanja i potreba, on će ostati i zatvoren u sebe, gluv i slep za istinu koja dolazi sa delom. Sistem kulture vaspitava i oblikuje upravo takvu publiku, gradeći i utvrđujući ne samo teorijske platforme razumevanja umetnosti i dela, već i matrice „estetskih” reakcija na delo – „ispravne”, poželjne, politički korektne, aktuelne, angažovane, trend-reakcije, koje normiraju očekivanja publike od umetnosti, te uravnbuju i banalizuju estetsku dimenziju (Шаровић 2021: 95-96).

Tako se grade i teorije o umetnosti, otvoreno ili prikriveno zanemarujući samostojnost dela i njegov autentični smisao (Danto 1973: 15). Estetika koja crpi iz doživljaja, odnosno iz „estetskih” osećanja, smatra se opravdanom jer „uvažava” delo kao njihov, a zatim i svoj izvor. Ipak, ona ne crpi iz dela, već iz reakcije posmatrača/teoretičara, koja se dodatno analizira na emocionalnu i racionalnu komponentu. Ako ne prate delo i njegovu samostojnu tvoračku istinu, estetika, interpretacija i teorija umetnosti grade se samostalno i nemaju uporište. Zapravo, takva estetika razvija sopstvene teorijske oblike, analize i tumačenja koji same sebe podržavaju i ojačavaju. Potom ih nameće delu, potiskujući ga u teorijske obrasce i prevodeći ga u teorijski objekat (Carroll 1994: 10-13). U konačnici, estetika se onda ne bavi osećanjima vezanim za delo, već teorijskim derivatima koje sama proizvodi.

Napokon, šta ako je pristup delu ipak kroz umetnika, ako je on direktan kontakt kako sa umetnikom, tako i sa delom kao otiskom duše? I, ako je delo sa umetnikom, kakva osećanja mogu biti? O tome može da svedoči samo umetnik, poštujući tvoračku prirodu osećanja i govoreći iz obuhvata sa delom. Reči kojima upućujem na suštinu tih osećanja su *ljubav* i *lepota*; obe ishode iz mog ličnog iskustva tvorenja.

Ljubav naznačava *iskušavanje delanja tvoračkih sila*, pre svega kod umetnika. Kako je sve što jeste stvoreno iz ljubavi, tako učestvovanje u tvorenju otkriva istinu

svega: delo, dakle, raskriva ono što jeste i otklanja ono što nije. Učešće u toj istini oseća se i iskušava kao odricanje od svakog znanja i tvrđenja, kao istupanje u ravnotežni obuhvat sa delom, kao neiscrпно samooblikovanje smisla i lični podvig. Osećanja koja delo probuđuje i oživljava, tvoračka osećanja, stoga su uvek iz ljubavi, poziv posmatraču da saučestvuje, da bude u obuhvatu sa umetnikom i delom.

Lepota, sa druge strane, ukazuje na *iskušavanje izobraženja tvoračkih sila i istine*, njihovih *oblika ishođenja* u delu. Iskustvo lepote je, tako, iskustvo istine; kao ni tvoračko delo, osećanje lepog ne treba nikakvo tumačenje. Stoga lepo ima apsolutni smisao, pa je njegova suprotnost odsustvo lepog (ružno nema smisao, ono prosto *nije*). I lepo i odsustvo lepog potpunog su obuhvata, iskušavaju se duhom, dušom i telom: ako se nešto pokazuje u svojoj istini, ono se u celosti iskušava kao lepo. Štaviše, to osećanje ne vara: osećanje je ili prisutno ili ne - nešto se ili oseća kao lepo, ili se oseća kao odsustvo lepog. Lepo je, takođe, uvek vezano za čoveka, pa zato uvek izaziva osećanja. Nešto je lepo zato što je saobrazno čoveku; na primer, proporcije ljudskog tela određuju koje odnose ćemo vizuelno prepoznati kao lepe, bez obzira na to da li je ono što posmatramo antropomorfno oblika ili ne.

Ipak, kako istina kojoj čovek svedoči nije ograničena na njega, tako ni mera čoveka nije on sam. Lepo kao saobrazno čoveku vodi dalje, ka sveobuhvatnoj istini; to pokazuje i potreba da se lepo saopšti i подели sa drugim. Utoliko je tvoračko umetničko delo žiža iskustva lepog: kao izobraženje tvoračkih sila, ono otvara polje saobraćanja koje izmiče utvrđenim, uravnjenim i banalizovanim oblicima smisla - ono je živo oblikovanje i zbiranje učestvovanja u istini. Odale sledi i da je tvoračko delo izjava ljubavi svakom voljnom saučesniku; ako nema ljubavi, nema ni saučestvovanja – nema ni obuhvata umetnik-delo-saučesnik.

Kakva su, onda, osećanja, ako je delo otisak duše umetnika, ako je umetnik sa delom? Odgovor je prost: ili jeste, ili nije (lepo, istinito); dopada mi se ili ne dopada; želim ili ne želim delo.

Zaključna reč

Iskustvo umetničkog dela, prema mom svedočenju, ne može se odvojiti od osećanja koja ono oživljava. Ako nema tvoračkih osećanja, nema ni iskustva dela – ono ne saopštava svoju istinu drugačije do tvorački. Ako, pak, delo govori, osećanja svedoče da ga čujemo i da mu odgovaramo, da se s njim združujemo u prostoru i načinu samog tog dela.

Tvoračko delo i osećanja vezana za njega govore celovito i potpuno. Tvoračka osećanja dela su jasna, a njihov smisao se daje neposredno. Rečima se on ne može lako izraziti, niti se može privesti znanju i tvrđenju. On je za svako delo poseban i ličan, a opet je sveobuhvatan i svakom razumljiv (Schechter 2008: 30). Taj smisao

razum ne može da zahvati, jer teži da ga ograniči, utvrdi i definiše; oblici smisla kojima razum barata preuski su za istinu dela. Stoga, tumačenje tvoračkog dela nije ni potrebno: delo svoj smisao saopštava sobom, a njegov govor razume se kroz tvoračka osećanja.

Estetika i teorija umetnosti, dakle, ne bi trebalo da se bave interpretacijom dela. Kako se oslanjaju na razum i prate njegove obrasce, one ne mogu da obuhvate istinu koju projavljaju tvoračko delo i osećanja. Konačno, pošto se grade mimo dela, iz „estetske” reakcije i doživljaja posmatrača/teoretičara – ili iz već postojećih pojmova, ideja, znanja i tvrdjenja o umetnosti, one ne mogu da zbore ni o osećanjima u vezi sa delom. Umesto tvoračkim osećanjima, estetika se bavi sopstvenim konceptima, teorijskim konstruktima i postavkama o smislu i karakteru tih osećanja. Umesto da se otvara za susret i saobraćanje sa umetnošću, teorija se zatvara u sebe.

Ipak, uprkos teorijskim konstrukcijama koje se nameću umesto dela, uprkos nasilju kulturnog sistema, uprkos publici koja projektuje svoje potrebe na njega, tvoračko delo uvek saopštava svoju istinu. Delo govori slobodno i samosvojno, bezgranično. Delo govori zvonko i glasno. Delo govori kao otisak duše umetnika, izraz ljubavi ka drugoj duši. Delo govori tvoračkim osećanjima.

Smisao i istina koje saopštava mogu naknadno da izgrade i svoje promišljanje, svoje ishodište u teorijskom polju. Ta teorija, međutim, mora biti nova i drugačija - delom upravljena, iz dela izgrađena i ukotvljena u delu. Takva teorija umetnosti jedno je sa delom, svedoči o tvorenju i izraz je istog tvoračkog načina kojim delo nastaje (Šarović 2021: 169). Stoga, pozvan da takvu teoriju sačini je sam umetnik. Ipak, ako se odrekne relativizovanja tvoračke istine, i estetika može da saučestvuje - baš kao što posmatrač kroz tvoračka osećanja saučestvuje u istini dela i sabira se u obuhvat sa njim. Saobraćanje umetnosti i estetike otvara samo delo, žiža i tačka sabiranja, ljubav primljena i darovana.

Srđan Šarović

Akademija umetnosti u Novom Sadu

Literatura

- Carrol, Noel (1994). 'Identifying Art' in Robert J. Yanal (ed.), *Institutions of Art. Reconsiderations of George Dickie's Philosophy*, (The Pennsylvania State University Press: Pennsylvania): 3-38.
- Crowther, Paul (2013). 'Indifferent to Intentions: The Autonomy of Artistic Meaning', in Owen Hullat (ed.), *Aesthetic and Artistic Autonomy*, (Bloomsbury: London): 13-30.
- Danto, Arthur C. (1973). 'Artworks and Real Things', *Theoria* 39 (1-3): 1-17.
- Dickie, George (2000). 'The Institutional Theory of Art', in N. Carroll (ed.), *Theories of Art Today*, (Madison: University of Wisconsin Press): 93-110.
- Dillenberger, John (2004). *A Theology of Artistic Sensibilities: The Visual Arts and the Church*, (Oregon: Wipf&Stock).

- Freeman, Damien (2012). *Art's Emotions: Ethics, Expression, and Aesthetic Experience*, (New York: Routledge).
- Кандински, Василиј (2015). „О духовном у уметности”, у Владимир Меденица (ур.), *Плавни јахач. Изабрани радови из теорије уметности* (Београд: Логос): 80-123.
- Sleinis, Edgar Evailt (2003). *Art and Freedom*, (Urbana and Chicago: University of Illinois Press).
- Šarović, Srđan (2021). „Šta pada pod krušku? Reč o umetničkom metodu”, *Theoria* 64 (2): 161-171.
- Шаровић, Срђан (2021). „Изувир: *poiesis* и естетски критеријум”, у Ива Драшкић Вићановић, Небојша Грубор и др. (ур.), *Ангажована естетика* (Београд: ЕДС): 93-112.
- Schechter, Madeleine (2008). *Semiotics and Art Theory. Between Autonomism and Contextualism*, (Würzburg: Königshausen & Neumann).

Srđan Šarović

Creative Truth of Emotions (Summary)

This paper is about immediate experience of vivid emotions which come to be within the artist-artwork-recipient relations, where the artwork is the point of ‘embrace’. I will address the topic from the perspective of the personal experience and artistic practice, which reveals the nature of aesthetic emotions as the one of creation. Emotions induced and made alive through the artwork are ways and modes of participation in its originitive truth; they are anything but mere mental events, or an expression of the needs of the audience. Therefore, the creative truth of emotions belongs to the artwork. Their and the origin of the artwork is one and the same, and it is independent of the artist. Emotions related to the artwork are creative because of their origin: if the emotions are separated from the creation and artist, if they are reflections of the audience’s projections or if they are products of the governing culture system, they are false.

KEYWORDS: creation, aesthetic emotions, truth, artwork, artist.